

МИЛОСАВ ТЕШИЋ

ПЕВАЊЕ КАО ИЗРАЗ ПОТРЕБЕ ЗА ОБОЖЕЊЕМ ПРОСТОРА

Разговор водио Александар Јовановић

Милосав Тешић (Љештанско код Бајине Баште, 1947), песник, есејиста, лексикограф. Ради у Институту за српски језик као уредник *Речника САНУ*. Редовни је члан САНУ. Живи у Београду.

У српску књижевност Милосав Тешић је ушао као готов песник, најпре песмама у периодици, а затим и збирком *Кујиново* (1986). У њој је активирао стварна или могућа значења имена места из српске историје и културе и развијао њихове културно-историјске или симболичке могућности, да би у *Кључу од куће* (1991) испитивао присуство и деловање наше древне, делом потиснуте културе у искуству и бићу савременог човека, а у *Прелесџи севера, Кружу рачанском, Дунавом* (1996) дао песничку слику Велике сеобе у историји и великог прелома у култури крајем XVII и у XVIII веку. У *Седмици* (1999), којом је ушао у најпознатију српску библиотеку, међу плаве корице Кола Српске књижевне задруге, обнавља се једна посебна осећајност српско-византијске црквене поезије са својим формама и преводи из православног обреда у модерну лирику. (Друго издање *Седмице* објављено је 2016. године, са детаљним песниковим напоменама и објашњењима речи, појмова слика и стихова из овог пева.) У књигама које су потом уследиле, *Бубњалица у њелињаку* (2001), *Дар и коб* (2006), *Млинско коло* (2010) и *Вейророво њоље* (2013), песник је ширио стиховне и тематске просторе своје поезије, бивајући у свакој од њих и нов и препознатљив. Изузетан је версификатор који је обнављао и давао нове подстицаје

многим нашим средњовековним и савременим песничким облицима и стиховима, истовремено стварајући и нове варијанте класичног српског метра, као и нове српске метре.

Испевао је знатан број антологијских песама, међу којима су поједине, као што су „Благо божије”, „Rosa canina”, „Претрес куће”, „Сентандреја, Iris florentina”, „Има нека васиона”, „Шљива српска” и „Калопера Пера”, постале његовим заштитним знаком.

Аутор је књиге лирско-приповедне прозе *Са сџанициџа брезових дедова* (2002) и две књиге есеја: *Есеји и сличне радње* (2004) и *Певање и мера* (2016).

Добитник је бројних књижевних награда за појединачне збирке песама и за целокупно песничко стваралаштво.

О његовој поезији објављена су три зборника: *Милосав Теџић, ѿесник* (уред. Александар Јовановић и Драган Хамовић, Краљево 1998), *Поезија Милосава Теџића* (прир. Нада Мирков, Београд 2005) и *Звук, мџтар и смисао у ѿоезији Милосава Теџића* (уред. Јован Делић и Александар Јовановић, Београд–Трeбиње 2016).

Александар Јовановић: *Госѿодине Теџићу, од нашеџ ѿреѿходноџ разџовора ѿроџло је џоѿово две и ѿо деценије.*¹ *У овом ѿериоду сџе, након ѿрве две, објавили ѿринаесѿ књџга нових и изабраних ѿесама, књџгу лирско-ѿриѿоведне ѿрозе и две књџге есеја. „Сваки истѿински сѿваралац се меџа да би осѿао истѿи” – џласи једна ѿознаѿа максима. У којој мери је смѿраѿе одџоварајућом и за Ваше дело?*

Милосав Теџић: Пажљивијим увидом у све оно што сам после тих двеју књига написао може се лако видети да се моје песничко дело развијало, односно ширило и тематски и мотивски, као што се и метрички усавшавало. Оно се, на пример, из национално-топонимских и национално-фолклорних сфера (не губећи их ни даље потпуно из видокруга) преусмерило у национално-историјске, религиозне, флоралне, културолошке и космичке светове. Оно је, међутим, почев од појединих песама из збирке *Круџ рачански, Дунавом*, доживело – стварањем нових варијанти класичних српских силабичко-тонских метара, као и таквих нових метара – потпун метрички преображај.

Уопштеније речено: моје певање се (остављајући по страни метрички преокрет) временом надограђивало развијајући се – уз прожимање реалног, имагинарног и метафизичког – у разноликим

¹ „Утисци и слике са границе нестајања” (са Милосавом Теџићем разговарао Александар Јовановић), *Књџжевна реч*, бр. 384, 25. 10. 1991; допуњен разговор у: Александар Јовановић, *Порекло ѿесме – девѿ разџовора о ѿоезији*, Просвета, Ниш 1995, 193–223.

тематско-мотивским смеровима, али мислим да је очувало своју изворну суштину и језгро сопственог певног бића.

Никада нисте скривали њисусиџво личноџ искусиџва у својој ѡезији. (Борислав Радовић ѡврди, са мало њему својсиџвене ироније, да је реалисиџични ѡесник.) Говорили сиџе виџце ѡуџиџа о ѡјоме, реџцимо ѡоводом ѡесама „Преѡрес куће” и „Има нека васиџона” или збирке Прелест севера, Круг рачански, Дунавом. Може ли ѡезија – без обзира на ѡесникову кулѡтуру и кулѡурно ѡамћење – без емѡириџских ѡодсиџиџаја и џиџиџа бива са њима, џиџиџа осѡјаје од њих у (вредној) ѡесми?

Могло би се у мом песништву наћи доста стихова који делују веома апстрактно, али ја заиста знам да они имају и реалну подлогу. Лично искуство за моју поезију представља ону песничку грађу из које покушавам да извучем сржну супстанцу, ону живу материју која је у правом смислу песнички делатна тек онда када почне да функционише независно од њега. Отуд ми је блиско оно што Богдан Поповић каже у једном одељку (одељак „Услови под којима уметничко дело бива лепо”) из свог дела *Из ѡеорије књижевности*: „За уметност је потребна људска рука, веџиџина. Треба да буде савладана извесна ѡеџкоћа, треба да се осећа да је нешто у друџом ѓрадиву израђено. (...) У уметности морамо осетити да је радио човек, да је произвођење, а не природност, јер оно што је природност није уметност... Уметност је дело за себе, одвојено, које се управља по својим законима, није ѡдражавање, ѡпроизвођење, него ѡреѡпроизвођење.” Али, ма колико да се песмом удаљујем од њених емпириџских подстрека, ма колико да су они сведени на своје далеке сенке, никада се то што је виђено и доживљено не губи потпуно из вида. Оно и даље постоји, живи као вербална прерада реалних слика.

Објавили сиџе, ѡосле деценије и ѡо, друџо и доѡуђено издање збирке Седмица са деѡиѡлним назнакама и разѡаџиђењима, чиѡиѡвом малом књиџом објаџиђења речи, ѡојмова, слика и сиѡихова из овоџ сиѡева. Уз Млинско коло дали сиѡе „Глосар”. Судећи ѡо одређеним назнакама, ѡо би моџло да се доџоди и ѡоѡми „Калоѡера Пера”. На добиѡику су, ѡо свему судећи, и чиѡиѡоџи и ѡоѡзија. Када сиѡе одлучили да сиѡиховима додаѡе белеџке и да ли сиѡе, осим комуникаџије са чиѡиѡоџима, имали и друџе разлоџе?

То сам учинио онда када сам схватио да се наш савремени и општи лексички фонд (и говорни и књижевни) убрзано смањује и

све више – уз масовно потискивање и губљење изворно наше или покрбљене стране лексике – постаје англосрпски. Толико је тај процес поодмакао да су многе од обичних речи (особито у већим градским срединама) постале или готово сасвим непознате или су изгубиле нека од својих основних значења. То би се могло лако утврдити сваком усменом, разговорном анкетом. Зато и сматрам да нисам толико погрешно што сам, на пример, уз спев *Седмица* дао објашњења (између многих других појмова и термина) и за речимо ове речи: *ѿмуѿа, зреник, најреѿи, ѿрнац, ласѿар, ѿѿедар, ѿаѿор, брсѿи, дуб, ѿмур, кал, краѿуј, уѿур, бљузнѿи, чуваран, ѿѿаѿи, ѿрадина, оѿава, чука, раколиѿи се, криѿиѿи, вруѿак, ѿѿѿка, сѿров, ѿрой, ѿрмен, двојенице, врујак, чакља, ѿаѿље, јекѿѿика, руѿан, уѿѿока, бурљаѿи, суѿреѿи, засун, ѿоздер, јакоѿѿњи, чекѿѿало, виѿаѿо, јоѿје, соха, заѿерак, срѿѿика, ведло, леѿѿорасѿи...*

С друге стране, чини ми се да те *назнаке и разјаѿињења* додатно обогаћују поменуће књиге, односно да поједине стихове или песме – уводећи их у нову читалачку, а тиме и доживљајну атмосферу – чине садржајно ширим, значењски пунијим и утемељенијим, некако временски обухватнијим и дужим, естетички пространнијим...

Дали сѿе нов ѿлас наѿој родољубивој ѿезији. Прецизније, може се рећи да је чиѿава Ваѿа ѿезија, уз све оѿѿало, ѿевање моѿѿива језика, ѿтрадиѿије и кулѿѿуре. Иако сѿе на слична ѿиѿѿања одѿоварали и у ѿреѿѿходном разѿовору, како данас ѿледаѿе на савремену срѿску ѿезију овоѿа ѿока? Које бисѿе своје ѿесме издвојили у једну моѿућу аниѿолоѿију родољубивоѿ ѿевања коју би сасѿављали сами ауѿѿори?

У савременој српској поезији – под условом да се појам родољубља не схвати романтичарски већ знатно шире и дубље – све ређе се срећу вредне родољубе песме, а особито циклуси и књиге таквих песама. Ту и тамо отаѿбински се огласи понеки старији песник, а добрих младих и млађих песника на том пољу веома је мало (Ђорђе Неѿић, Владимир Јагличић, Драган Хамовић, Милена Марковић...). Савремена песничка пасивност у тој некада код нас славној литерарној врсти (а данас у неким домаћим интелектуалним и књижевним круговима презреној) повезана је с нашим ововременим прејаким осећањем неизвесности и бесперспективности, са стањем све обухватније националне отупелости, учмалости и отуђености – из чега и проистиче незаинтересованост за питања од општег националног значаја.

Присетимо се, овом приликом, и примера из српског отаѿбинског песништва: „Отаѿбина” Ђуре Јакѿића, „Плава гробница” и

Бојићева и Лалићева, Ракићев косовски циклус, Куленовићева „Стојанка мајка Кнежопољка”, Давичова „Србија”, *Ламенї над Београдом* Милоша Црњанског, Попина *Усїравна земља*, „На Каракају” Рајка Петрова Нога, *Бол* Мирослава Максимовића, као и свих оних песника и њихових песама о којима сте Ви писали у књизи *Песници и љреци*.

У некој могућој ауторској антологији српског родољубивог песништва можда би се могле наћи ове три моје песме: „Шљива српска”, „Гром о Светом Сави” и „Жички натпис”. (Оне су ми прво пале на памет. Питање избора таквих песама код мене је нешто сложеније ако се има у виду да је сва моја поезија – како Ви кажете – „уз све остало, певање мотива језика, традиције и културе”.)

У циклусу „По веїровом ѿољу”, који зајми наслов Вацој најновијој ѿесничкој књизи Ветрово поље, оїеван је, како кажете, ѿрајични оїаѿбински ѿросїор. Да ли можемо, уз мало слободе, веїрово ѿоље разумети и као Ваше неїочин-ѿоље?

И без те слободе можемо га донекле тако схватити. Наиме, како сам међу већим бројем могућих наслова за ту књигу имао и тај, свакако да сам се сетио и Попине збирке песама *Неїочин-ѿоље*. Међутим, та два фигуративно употребљена појма имају, гледано не само поетички него и чисто лексикографски, два различита значења. Полусложеницу *неїочин-ѿоље* Попа је у истоименој песничкој књизи развио у ознаку простора на којем се збива – као у каквом магијском ритуалу – човекова егзистенцијална драма, његов обрачун са бесмислом; али из те полусложенице – што се и осећа и подразумева – није истрвено ни њено основно значење, односно да се њом именује и простор на којем се не може опстати, где човеку нема починка, опстанка. С друге стране, *веїрово ѿоље* означава наш национални простор изложен многим опасностима, на којем је живот увек непокојан и неизvestан, где се, с великом муком, тешко опстаје.

На једном значењском нивоу, схваћено симболички, *веїрово ѿоље* може да буде увод у наше непостојање, то јест у *неїочин-ѿоље*.

Још од ѿрвих књига, било је зовора о ѿоме и у ѿреїходном раззвору, ѿесник сїе биљноз свеїа. У збирци Дар и коб најправили сїе нови искорак. Поисїовешили сїе ѿеснички и биљни злас: ѿусїили сїе биље да сáмо ѿева свој дар и своју коб. Оїкуда ѿоїиче ѿолика биљна емїаїија, како Ви видише коб и дар биља?

Временом сам почео (о чему сам више пута говорио) да се ближе упознајем са биљем из непосредног окружења и оно ме је

„узело под своје” – уживео сам се у флорални свет и саживео с њим. Под притиском те интензивне узајамности биље је – из дубине себе, а као само од себе – „пропевало” о сопственој лепоти, али и о трагици свог и општег постојања – а ја сам некако постао проводиалац и преводиалац таквог певања. Свет биља је чаробан и тајанствен, али и застрашујући кад прораде његова силина и унутрашња помрчина. (Узгред да напоменем: чини ми се да је у циклусу „Седмица” – из истоимене збирке – питање *йевајућеџ бића* још сложеније: у појединим његовим деловима „пропевали” су дани; негде је дошло до удвајања њиховог гласа са гласом лирског субјекта; понегде до њиховог преклапања.)

Мојиви несџајања, ломносџи, квара, йрајања йек у сећању оноџа чеџа више нема – сџалносџи су у Ваџој йоезији. Ойџуда у њој йолико йаслика, йаџумова, йазвукова? И, йарадоксално, нису ли ове слике и звукови са џранице несџајања исџовремено и йолазиџије йесничке кулџуре йамћења, складиџијења џоџово свих кулџурних слојева које је Ваџа йоезија йохранила у себи?

Оно што се преселило у сећање није потпуно нестало. Сене и сенке ишчезлог похрањују се и одржавају у поезији. Она је њихова духовна кућа, тврда зиданица од успомена, складиште за све вредности којима се одликује један народ – његова златна ризница. Песничка реч поседује моћ да се огласи „са границе нестајања”, да зарони у мук ишчезлог, да доврши и овековечи недовршено, да пресмисли *сломљено* и *йокварено*... Гледано с те стране, моје певање је и чин трагања за допуњавањем префикса *йа-*. Његове шумне допуне и додаци с поетским сликама одгоне осећање пустоши.

*Једно од бијиних месџа несџале а йохрањене кулџуре јесџе и воденица йоџочара – млин, а њеџов йаџум основни је мојив Млинског кола. Сџиже ли он у Ваџу йоезију, колико из йредачкоџ сећања и деџињсџива, исџо йолико и из йоеџичких разлоџа: да именује – йтерминима/речима као *џиџо* су *млиниџије*, *воденичко коло*, *жрвањ*, *јаз*, *усџава*, *мељава*, *бук*, *омаја* – рад језика у йоезији?*

Свим појмовима које сте набројали заиста се сугерише „рад језика у поезији” и то, како ми се чини, на више нивоа, чак и на метричком. Зар се не би у том смислу могли довести у везу појмови *воденичко коло* – *риџам* и *усџава* – *џезура*? *Млиниџије* може, рецимо, да означава песничку „радионицу”, то јест сложен процес којим се говорни језик преображава, прерађује у песнички (у шта се могу укључити околности и окружење у којима се то збива).

Појмовима *жрвањ*, *мељава* и *бук* конкретизује се *звучање* као једно од битних обележја поезије, то јест одсликава се звучни „рад језика у поезији”. Реч *омаја* може се односити на утисак који оставља једна песма или на општу песмовну атмосферу. *Јаз* би могао да симболише онај процес којим се из вербалног хаоса издваја сврсисходна језичка енергија и уводи у стваралачки ток.

Како, најпре на основу свој ђесничкој искуства, али и као ђумач ђоезије, видиш однос ђоезије и културе?

У стварима културе поезија је активни чинилац, јер је једна од њених важнијих одредница. Зато је сасвим природно да се песник – уз подразумевајуће уважавање светске културне баштине – одреди и према култури којој припада. То је његова, рекао бих, природна обавеза, нешто што се ваљда подразумева. Уосталом, он би требало да буде креативни чинилац, стваралац који учествује у одржавању и изграђивању националне културе, који својим делом индивидуално потврђује њен идентитет. Њега на то – сами од себе, спонтано, па чак и подсвесно – наводе језик на којем ствара, традиција коју баштини на било који начин, време, простор и окружење у којем живи. Готово је немогуће бити песник, а о том ништа не рећи.

Мојиви откривења/апокалипсе (од еђифанијских ђренуђака, још од ђрвих књђга, новојерусалимских визија у Седмици, усђајања мрђвих у завршним сђиховима у „Белеђу Сђевановом” – а њих сђе уочавали и ђумачеђи Дисову ђоезију), чине биђан смисаони ђок Вађе ђоезије, ђим значајнији јер се ђојављују на ђодлози мођива ђројадљивосђи и несђајања. Мођу ли се сађласиђи ђесничке слике засноване на најдубљим основама хриђћанској учења и ђевање о ђуној али варљивој сређи? Или је ђо мођуђа разделна ђачка вере и ђоезије?

Подсетимо се још једанпут оног схватања о стваралачкој енергији и ствараоцима из студије Димитрија Богдановића „Византијски књижевни канон у српским службама средњег века” (које сте и Ви навели у предговору за збирку песама *Седмица*). Мада се оно односи на византијске и српске средњовековне канонске песнике, то схватање ваља имати у виду и када су у питању каснији српски песници (укључујући и савремене) – они који су опевали и велике хришћанске теме: „Енергија стварања, креативна моћ, јесте божанска способност која се саопштава створеном бићу и којом то створено биће постоји и наставља да ствара. Стога је у крајњој

линији прави аутор свакога уметничког дела, по томе схватању, сам Бог; човек је активни божји инструмент. Активни, зато што уноси и себе лично, свој израз, ограничења и успоне своје људске природе. Али ипак инструмент, зато што без Бога нико ту не може створити ништа, дакле ништа без учешћа у мистерији самога божанског стварања. Генеа уметности, књижевног израза или књижевне лепоте у ужем смислу, јесте, у склопу таквих погледа, нешто истоветно са генезом света и нешто што се корени у тајнама космогоније у најширем смислу речи.” (Ове Богдановићеве речи ваља одржавати у свести ма колико да се веровало да је песничко стваралаштво искључиво индивидуална и потпуно аутономна духовна радња.)

Уколико је у песнику природно присутна свест о постојању Бога, онда поетско узношење ка Њему не мора да изостаје ни онда када се пева „о пуној али варљивој срећи”. Постоји код многих песника снажна потреба за обожењем простора о којем певају или уопште за похришћањењем певног градива. С друге стране, ни певањем утемељеним „на најдубљим основама хришћанског учења” не опевају се буквално та учења него се – уз слављење безмерног и недостижног Бога или уз Његово призивање – понекад упитног или још каквог карактера – *преоивају* хришћанске поруке и сазнања, то јест приступа им се – уз сва подразумевајућа људска ограничења – из личне мисаоно-емотивне позиције.

Како сазнајемо из његовог говора на Ареопагу и апостол Павле (*Дјела апостолска XVII, 28*) уважавао је песнике: „У Њему [Господу] живимо, и крећемо се, и јесмо; као што су и неки од ваших пјесника рекли: Јер смо и род његов.”

Када се верско и песничко укрсте у поезији, онда је то двосмерна благодат: вера окрепљује поезију – поезија учвршћује веру. Уколико и постоји „разделна тачка” између њих, то не значи да се оне међусобно обавезно оспоравају и доводе у питање.

У црквама се, иначе, вековима и свакодневно пева и чита поезија и оне су, између свега другог, и миленијумске песничке трибине.

Један сће од најбољих версификаѿора не само савремене српске ѿезије. Сѿворили сће нове варијанѿе класичних српских метара, ѿа и увели неке нове, о чему смо разговарали ѿоком научног скуѿа „Звук, метар и смисао у ѿезији Милосава Теѿића”, одржаноѿ у Требињу на Блаѿовесѿи 2015. ѿодине. (О ѿоме је ѿисано више ѿуѿта, можда најѿѿиѿуније су ѿо чинили Леон Којен и Иван Неѿриѿорац, али исѿо ѿако Јован Делић, Весна Елез и друѿи.) Колико ѿесник мора да жрѿивује високим версификаѿјским захѿевима, можеѿе ли нам навесѿи неки ѿример ѿакове лексичке и/или

смиаоне жрїве? И обрнуїто, їрїсїїаїеїте ли да одсїїуїїїїе од меїїрїчкїе їравїлносїїї ради смїаоне їїуноће, и у коїм случаїевїма їїо чїнїїїе?

Стална, перманентна метричка самосвест ретко ми допушта да дођем у таква искушења. Сливквитије речено: толико сам и тако метрички „навијен” да се некако већ унапред одупирем налетима аритмије. За мене је заправо карактеристичан онај песнички поступак у којем су значењско и метричко две тесно повезане и међусобно испреплетене радње, два истовремена тока, која у стварању песме чине јединствену стваралачку струју. Оне се, оглашавајући се једна кроз другу, естетички употпуњују. У ствари, ја настојим, колико год могу, да се – најсабраније следећи метричке импулсе – не нађем у неприлици да морам прећи из ритмички складног стиха у његову расутоост, у прозно расуло. За то постоји низ језичких могућности: ослањање на синонимско богатство српског језика, размештај речи, коришћење инверзије у реду речи, употреба покретних вокала, преношења акцента на проклитику.

Свака Ваща їесничка збирка и їеснички циклуси у њїма веома су їаажљиво комїоновани, шїїо їесмама осим основної даје и знїїна конїїексїїуална значења. То у исїїої мери важи и за књиїе їзабраних и нових їесамам, коїих до сада имаїїе седам. У њїма сїїе одређени број їесамам – „Rosa sapїna”, „Блаїо божїїе”, „Има нека васїона”, „Ружа Будїма”, „Жеравиїа” „Шљїва срїска”, „Кондак са фїїїуром Часно је бїїїи”, „Сонейї зимзелена” – їомерали и сїїављали на їовлашїїена месїїа, најчещїїе на оквири књиїа. Иако је реч о їесмама које їду у Ваше најїознаїїїїе їесме, иїїак се намеїїе їїїїїање: зашїїїо бацїї оне меїїу друїїам и које сїїе им додаїїїне лоїе намењивали?

Да би једна песничка књига била смислено разврстана по циклусима и да би, сагласно с тим, у њима песме биле поређане по најприроднијем редоследу (као да истичу једна из друге) и добиле – како Ви кажете – „знатна контекстуална значења”, то од песника захтева композиторско умеће, то јест веома развијен осећај за складно разврставање тих песничких јединица, као и истанчано умеће у развођењу и контролисању песмотворне енергије.

Кад је, на пример, нека од поменутих песама у оквиру одређених песничких књига уводна, она је ту да би нешто од своје поетске носивости пребацила, пренела у наредне песме како би покренула даље певање, дала му јачи замах и упутила га у жељеном смеру. Кад је она пак изводна, то је зато што се у њој налази

нешто што на значењском плану суштински сажима претходећи садржај, те јој омогућује да постане амблем дате песничке књиге, њено лирско знамење.

Књижевна критика Вас праћи и високо вреднује још од прве књиже. О Вашој поезији написан је знатан број вредних аналитичких текстовова, гошгово малих студија, одржано је више научних скупова, објављена су три зборника, редовни сте члан САНУ. Није присијојно да Вас иштам колико сте задовољни критичарским тумачењима, али о којим видовима Ваце поезије бисте волели да је више писано?

У многим литерарним делима одувек је постојало понешто што није одмах откривено или је дуго остало непримећено. У досадашњим истраживањима мог песништва углавном су уочена нека од главнијих његових обележја. Можда би се још могли нешто шире осветлити његови пејзажни и флорални аспекти, а вероватно и још понешто, чега нисам довољно ни свестан. Вредност једног песничког дела почива и на његовој тајанствености, на нечем што се тек може наслутити, а не може докраја изрећи. Поезија је лепа и у својој неизрецивости.

Гошгово да није било негативне аналитичке критике Ваце поезије. Недостигаје ли Вам икаква критика ионекад?

Уколико се појави у правом тренутку, добро заснована негативна књижевна критика може користити писцу. Ако је она израз искључивих и сасвим другачијих поетичких схватања, ако је политички или било како идеолошки мотивисана, а уз то злонамерна или увредљива, то никако не доприноси развоју праве књижевности. Иначе, почев од *Кушинова* (моје прве збирке песама), било је повремено и негативних осврта на моје песништво. Далеко сам и од помисли да се оно мора сваком допадати. То чак не могу ни да пожелим.

Објавили сте две књиже есеја: Есеји и сличне радње и Певање и мера (књижевно-естетичке и метричке анализе). Иако у првој преовлађују поетички текстови, а у другој су даша тумачења српских песника од Јована Стерије Поповића до Рајка Пеширова Нога, оне се међусобно допуњују и прожимају сасвим у светлу Ваце поезије песничког читања наше традиције и њеног сталног развијања и принављања. Како Ви видиш саоднос ове две врсте Ваших есеја и, посебно, есеја према Вашој поезији?

Књига *Есеји и сличне радње* садржајно је разнородна. У њу су укључени: уопштенији или тематски ограничени осврти на песништво неких српских песника; анализе појединих њихових песама; представљање научних и књижевних прозних дела; пригодне беседе; аутопоетички текстови и лирски записи. Есејистичка књига *Певање и мера* сведенија је, јер је концентрисана само на три интерпретативна пара: 1) на анализу двеју песама: Стеријине „Даворје на пољу Косову” и Костићеве „Моја дангуба”; 2) на разматрање Настасијевићевог и Винаверовог звучно-мисаоног песништва; 3) на расправу о два метричка питања (што је код нас у оваквим књигама права реткост), од којих се прво односи на проблем слоговне и изговорне вредности јатовског *ије* у Куленовићевој поезији (за шта је – што је важно истаћи – изведено и општеважеће метричко правило); а у другом се говори о једном оригиналном дужем стиху у поезији Рајка Петрова Нога (о четрнаестерцу створеном од два јампска седмерца).

Ви сте већ рекли које су врсте ти есеји и да је њихов саоднос такав да се они „међусобно допуњују и прожимају”. Надам се да ће се пажљивији читалац лако уверити да њихов аутор увек настоји да служи делима и писцима које тумачи и да то чини и кад у та тумачења уноси (са доста обазривости) и понешто од свог песничког искуства.

Није наодмет рећи да су неки од тих есеја коришћени у досадашњим тумачењима моје поезије.

Шта је судбина поезије и певања у данашњем времену, које у други план ставља књижевност и књигу а истиче виртуелну стварност, то јест живу и брзу слику? Ко је у цивилизацији слике још и данас упућен на поезију, односно – а да не звучи ипшешично – ко (још увек) не може без ње?

У времену муњевилог напредовања информативних технологија готово је све подложно променама и непредвидивим преиначењима. Ипак, песничке слике су и даље животије и по значењу неупоредиво дубље од виртуелних. У свету савремених комуникација фамозна *виртуелна стварност* пренаглашена је преко сваке мере. Модерни комуникативни програми упорно настоје да сваког ко их користи учине својим зависником. Обузет до очараности брзином и ефикасношћу тих програма, њихов корисник стиче илузију о некаквој сопственој важности, пада у заблуду да је значајан чинилац у нечему.

Заводљиве рачунарске комбинације и бројне програмске могућности могу и писце да неосетно наведу на испразност и површност,

те изгледа као да пишу у трку или у лету. Отуд се стиче и утисак да рачунар, ако се има неограничено поверење у његове могућности, мења нагоре пишчеву стваралачку свест или је – не улазећи у вредносна одређења – неоспорно чини другачијом.

Поред песника (којима је поезија судбинско опредељење), данас су поезијом заокупљени њени тумачи, одабрани читаоци (све ређи и ређи), као и они који књижевност још увек (волели је или не) предају и уче по школама, то јест наставници, ученици и студенти. Ипак, радије се питам да ли је нека врста уметности човеку потребна или није него што се питам да ли се без те и те уметности може или не може. Песничка уметност потребна је човеку појединцу најпре као једно од средстава којим се он емотивно испуњава и обогаћује, као његова духовна храна. Веома је важно рећи и то (ако ко хоће заиста да чује) да се и поезијом – што је сасвим природно – чува и јача идентитет једног народа, одржава народно памћење, осмишљава и подупире његово постојање...

Шта (сада) даље?

У годинама сам када се боље и дубље поима пролазност, када се знатно јасније види и теже осећа да време неумитно и неумољиво пролази – готово лети. Свакако бих волео – не помишљајући на то да ли је песništво коме потребно или није – да напишем још коју збирку песама, као и још понешто.